

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Helge Brauberg*
Härad: *Södra Möre* Adress: *Stubbetorp, Bjokind*
Socken: *Vissefjärda* Berättat av: *Gustaf John Gustafsson*
Uppteckningsår: *1838* Född år *1890* i *Vissefjärda*

Uppteckningen rör *svedjebruk*.

² 5319
Bränna bräne.

1
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

1. Svedjebruket har sedan gamla tiden förekommit i trakten. Sista gången jag vet man brände bräns i min hembygd, och som jag säkert känner, var år 1908 i Klippingsbo by i Visseljärda socken. Bränna bräns är den inhemskta benämningen. Under senare tid brändes bräns vid sidan av det vanliga jordbruket, men torde det ha haft mycket större betydelse för, och då utgjort det huvudsakligaste jordbruket. Nyadlingar har ofta uppkommit genom svedjning.
2. Man brukade alltid förlägga bränsen på enskild mark och på allmänning, men fån förmåga på stora utmärkelser som ingen så kunde på. Bortå den uppfördes på i senare tid vid brännarna, men möjligen kunde man uppföra en risbytte, så man hade tag över huvudet tills elden var övervunnen. De som

hade så stor areal så att gården tillät det kunde
ha en bränne varje år, ja till och med två. Brännen
flyttades omkring på olika platser beroende mest
på de olika skogsövervakningarna. Ty under senare
tid brände man ju endast toppar och ris samt
klenare stammar. Svedje- växelbruk är möjligen
och holligen känt, för jag har hört ontalas en
bonde som på 40 år svedjade nästan allt
sitt innehav av skog.

3. Varje sved ägdes av var sin gård, och ingen
gemensam sved för en hel by är känt.
Från en 3 hektars sved till ett halvt hektar
stor var nog brännen, men varierade
mycket beroende på skogsövervakning och
arealvidd m m.
4. Man kunde nog ha två bränningar på
samma år, och då hade man en på

vilken man skördade potatis och sedan besådde
med råg på hösten, samt en på vilken man
skördade råg. Stokastningen varierade
mycket och kunde bli så redubbel så det
gällde potatis, men var ju mycket olika beroende
på markens beskaffenhet, väderlek m. m.

De gamle berättade att man på brännstället
på av råg hålsten på mycket som på mycket
god åker, men av potatis mer än halv skörd
mot åkerjord. Man odlade potatis på åker
rovar, men de gamle talade om brännstället
Man hade rågen kvarhånda för det mesta
fört och sedan efter rågen potatis, men
även tvärtom, på man hade potatis fört och
sedan råg. Hade de råg efter potatisen så
kunde de så in den med gräsfrö och var
den mycket gräsgrivande i 2-3 år men

höst skördades & utan användes brännen som
betesmark.

5. En bräve skördades i två år och blev
resten bete. Man kunde & använda en
bräve till skörd mer än 2 år ty den blev
för utsvagad. Det tog någon 20 till 50 år
för att man åter skulle kunna bränna allt

5 a. beroende på jordens beskaffenhet. Skovändamålet
var att få säd till födan m.m. och gräsklätter
nyttvärt av skog. I bland kunde man nog
använda stammarna till milved, men man
medjade aldrig för att få milved.

5 b. I ingen tradition finnes om att det skulle
vara förbjudet att bränna bräve, men
under senare tid vet ju var och en att det
är förbjudet att medja det som är utantill eller
annars.

6. I april väntade början brände man om möjligt
och man förtröste gärna att det skulle vara
lite nedskott innan man tänkte på
ellan beede ut toppar^{ris} och klenare
trädstammar så att askan skulle bli
jämnt fördelad. Då det var block
och stigar tog man bort riset ty man
var rädd om askan.

7. Marken skulle vara torr då man hade
lämnat ty annars klarade icke rågen sig för
s.k. isbränna. Det var nog ganska ett^{marken}
lutade något för att vattnet skulle kunna
avrinna. Jag råg en gång en mycket brant
is då de hade potatis, men det var värt
att få potatiskepparna bra ty det var för
brant.

8. Det hade ingen betydelse hur dan skogen

var men en medelmättig eller ung skog
 var nog bäst, ty annars tog de stora stöbarna
 bort för mycket. Var det tät och risig
 skog var ungskog alltid ett fördraga
 9. Med stegning uppmättes nog nog ibland den
 blivande bränen och man spåntade då i
 brödstammarna för att de skulle se var
 vedjelandet skulle gå fram.
 10. Lest till undulag för halm och vasstak
 togs ofta då man fällde skogen, och kvistades
 träden så fort de fälldes, men hade
 man varit att komma intill vissa träd
 då man skulle fälla dem högg man ju bort
 grenar m.m. Arbetet utfördes av gårdens
 befolkning och lejarlar. Alla hade fränt
 de vanliga redskapen även god hjälp av
 räkknivar = röjknivar. Längden på

5919

7
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

Kriven med skapt och allt var en
50-60 cm. ända upp till en 75 cm.
och utgjordes själva järnet av en 40 cm.
omkring och var krönt i ändan så man
icke skulle hugga i sten. Kroken var ju
bra även till att kröka om grevar som
vara högt upp.

Vad det lov på träden så föllde man
bjuvet fört efter slätten i aug. månad
och tillvaratogs lovet till föda åt hästar
och fjä. Veden köides ut från brännan
så att den blev bevarad från elden.

11. Träden skulle nog huggas i ny ty det
skulle brinna bättre, och träden skulle åter
växa fortare.
12. Ullan började att fölls i en utkant
och tog träden varit de lutade.

13. Träden fälldes åt samma håll så mycket som möjligt, och ett och annat träd gick under senare tid stå kvar som fjöträd.
14. Tunnns glerare bevarade platsen så lång man dit vis så att det blev ett jämnt lager. Tjockleken varnade från 2 decimeter till en halv meter, beroende på skogens natur.
15. I utkanter fällde man var träderna inåt bädden, utan ansåg det fördelaktigt att ha någon mycket kunnig person till hjälp för att ha uppriktat öra elden.
16. En lugn dag som var sval och då det duggade något passade man på och tände på. En liten smula bläst skadade dock g. ty då brann det ju bättre.
17. Man hade vatten i ämbar och kar, och till och med kopparkettlor fulla av

vatten, och man gick även se till att
vatten fanns till ex. i källor eller diken.
Man hade s. k. brandrustor gjorda av
swebaskar eller tallris bundna på
stakar. Man hade även naturliga
långa brandrustor och dessa blöttes
i kare eller kittlar fört.

18. Man antände då vinden låg
än föllan, och man makade med
brandhakar eller stänger allt efter som
det brann.

19. Om ägaren i själva antände föllan
så var det någon erfaren person
som antände.

20. Man hade stora swebaskar som man
tände på med samt tennvedsticker, men
för det mesta gick det ju att tända i bara

rikt.

21. Om man högg brännan på eftervintern
så tänkte man den redan på våren.
22. Ollan var mycket noggrann med att göra
elden så att g. skogsd. uppstod.
Ollan hade ibland efterbränning då det
var bara fläckar, och förlade då dit
23. barnen om ris från andis platser. De
gamla brukade tala om att brännan skulle
ligga till sig, om den anröjs för mager
för tillfället. Ollan rensade bort allt
det merda och blev det s.k. smetved
och karingarna gick så snart ty veden
var rotig. Smetveden användes mest till
kokning av svinpotatis o.s.v. Ollan
inhägnade även bräven med smetved
24. I allmänhet så var stänglet bestående

- 14 -
5319

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

av 3 till 4 smetvedstänger liggande på
mellan stöparen förtade vid för såvida
man i hade för ty då fick man ha
lätare gådergårdar.

25. Till jätatis hade man men till
räg kunde förkomma karoving med
s.k. ledharvar med järnpinnar
men för hade de alltid träpinnsharvar
Kattan var en vanlig haka och i
storlek allt efter som de var kraftiga
till. Var det slakta karlar och det var
fråga om svåra platser kunde man
använda s.k. morskackor och de var
ganska stora och tunga. Kattan var vid
ryllning av säden det allmänaste verktyget.
Det var vanligt vid sinnen man rådde
man precis straxt efter bränningen skedd

aldrig, och man brukade i allmänhet invänta
regn så att ej arken bevarades eller bläste
i ansiktet. Naz kunde det bli skumpa på
jorden men man hade ju ark kallade
26. Allan sade vi ska kugga en rössel,
och så kallades den då rent lag på marken
Sedan man hade bränt röseln kallades den
bränna, och bräne blev det sedan. Allan sade
således både bränna bräne och bränna rössel,
och då bönderna träffades sade man "ha du bränt
din rössel" men sällan bräne. Bränen fick
namn efter skördens beskaffenhet och sade man
potatisbräne, rågräne.
27. Allan sådde råg och rätte potatis samt
på sådde man även korn. I rågen sådde man
ofta in klöven och timotej, men ej alltid.
Allan hade såden i sju eller sädvämbar

5319

(ett ämbar av trä med två cion mellan
reika löpte ett rep.) och i senare tid s. k.
sädning d. v. s. ett slags järe i träsann
så att den jorade efter kroppen. Ett
rep eller en ren löpte från sädningen
och hade man detta om halsen. Man
rädde olika och man skall kunna säga
medelmätligt tjockt. Några särskilda
tecken hade man g. efter rävningen, men annars
uppdelades fältet vid rävningen i s. k. fjärjor
som var uppdragna med hakka eller
träsk

28. Man myllade vanligen ned säden med
häv eller kratta men mera sällan häv.
29. Man brukade aldrig låta beta sägen
på hösten. Ty man rädde merendels rent
så sägen blev sällan så stark.

Det är dock känt att betning på råg
någon gång har förekommit. Både järn
och järrester har brukat beta.

30. I medien eller slädet av augusti brukade man
skära skörden med handskära och de som voro
ritigt nära taga med sig långpalen till band
för att i öken skulle jämföras på den avskurna grädan
Lis användes dock på släta betar i åden
torrades antingen på långtrave eller s. k. krake
och förslades hem så fort den var som hemförslagen
tillgick på så sätt att man bar ut råden till
brävens kant med tillhjälp av rep eller s. k. låga
eller höbåge varefter den lades på vida
man i hade bräven i närheten av gårdan.
Man kunde även lada skörden på två hoppröskade
stänger

31. De speciella redskap som man använde för skördning

-15-

5319

oro rullkniv = röjkniv, bröda och kratta samt
skara, och ibland lica samt hovar.

Stum. Palatiskuporna som upphöjades på brännan
voro i genomskärning varierande på grund av olika
tillgång på matjord. I regel voro de nog en
40-50 cm. i höjden, och ca 2-3 decimeter höga
men även detta varierade på grund av den rikligare
eller mindre rikligare tillgången på matjord.
Oftan avstundat mellan kuporna varierade mycket.
I kupans kant hade man ofta rovor vilka
blevo stora och vackra. Därunder såi deles en man
vid namn Karl Pettersson från Klippingsbo
i Vinsjöåda, och hur han tog fröet i munnen
och sprutade några från i varje kupa, och
kunde naturligtvis i placera bara ett få
utan det kunde bli flera om man fick de
galla rovern.

Skriv endast på denna sida!

15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.